

Demarcsek Zsuzsa
Kácsor-Ignác Gabriella
Kovács Zsuzsanna

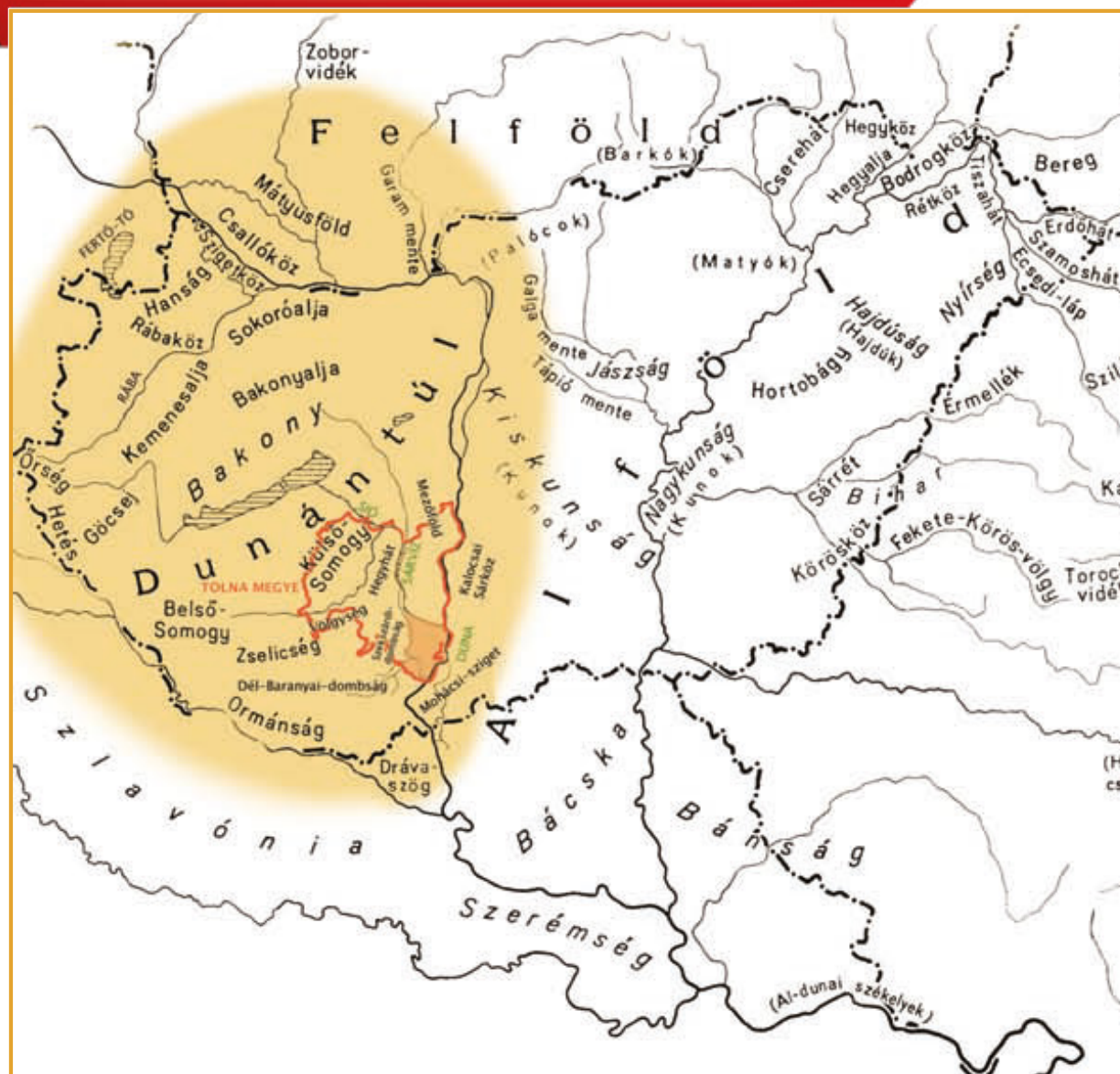

Néptánc- Oskola

Művészeti Iskolák alapfok 1-6. évfolyama számára

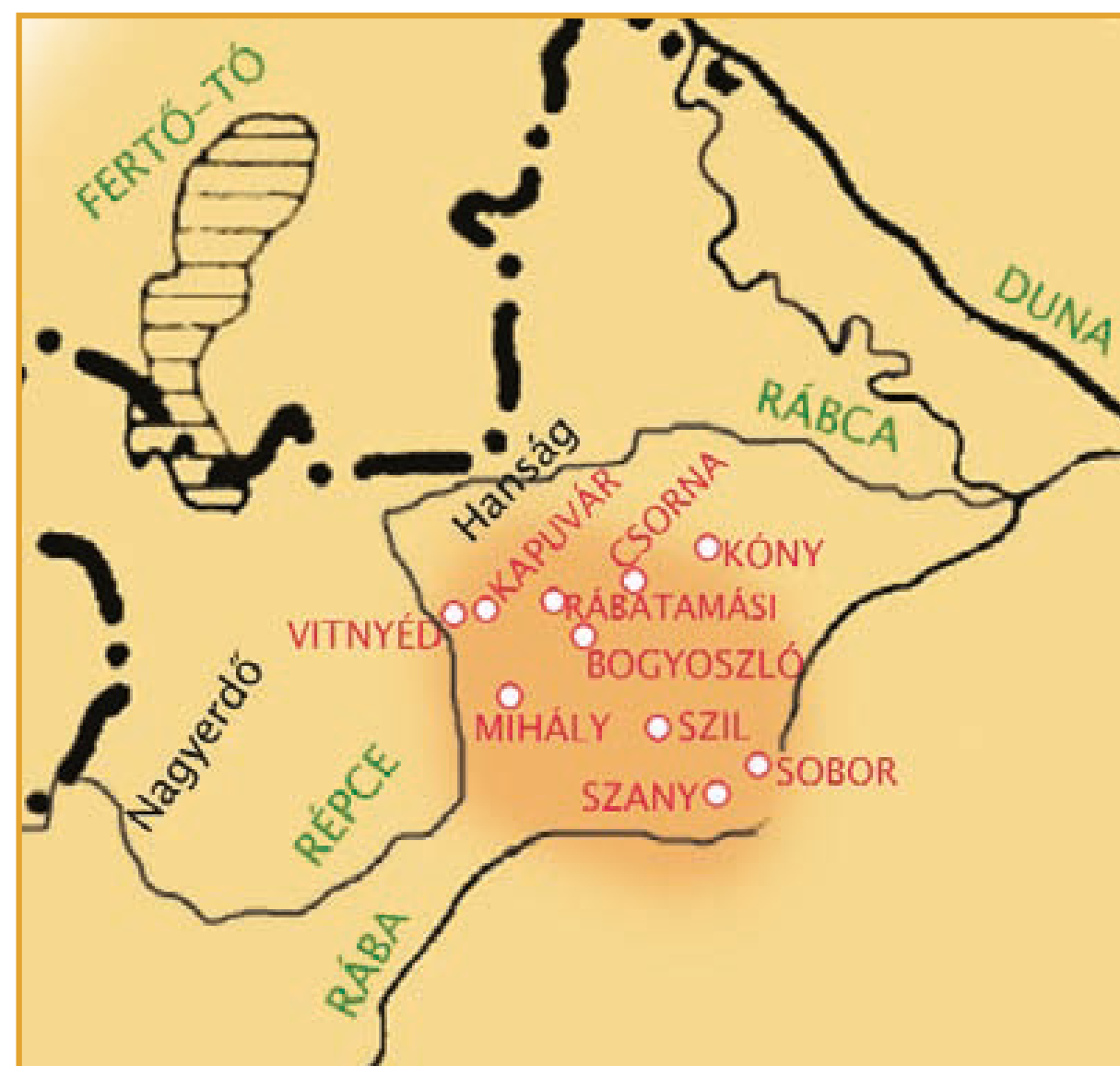
3. fejezet
RÁBAKÖZ

Rábaköz Észak-Dunántúlon, a Kisl-föld déli részén található. A Rába folyó alsó folyása, valamint a Rábca és a Répce folyók fogják közre.

A térképen halvánnyal jelölt terület a nyugati dialektus, melyet összeköt a táncok hasonlósága.

A térkép segítségével nevezd meg Rábaköz nevezetes falvait!

Csárdás, Vitnyéd, Győr megye
(Gyűjtötte: Martin György, 1956)

Szany, Győr-Sopron megye
(Gyűjtötte: Pesovár Ernő, 1971)

Rábaköz jellegzetes férfitáncával, a verbunkkal válik a nyugati dialektus egyik legfontosabb pontjává. E táncnak jelentős szerepe volt a rábaközi parasztság körében, ennek központjában az élénk és nagyhírű legényélet állt. Ezen a vidéken szervezett legénybandák, azaz legénycéhek színesítették a falvak hétköznapjait.

A legénycéhek életének egyik legfontosabb eseménye a búcsú volt. Ilyenkor a falu nevezetesebb pontjain a különböző legénycéhek bemutatták táncaikat a búcsúba érkező sokaságnak. A bemutatkozásra való felkészülést, gyakorlást nagyon komolyan vették, a pontatlanság, figyelmetlenség soha nem maradt büntetlenül.

Verbunk. Lipót, Moson megye
(Gyűjtötte: Gönyey (Ébner) Sándor, 1948)

**Gyűjtőmunka: Nézzetek utána, mikor és hol találkoztatok már a cég kifejezéssel!
Fogalmazzátok meg, mit is jelent!**

Gyalogos katona verbuválása
(Ismeretlen művésztől, 1850 körül)

A verbunk új stílusú férfitánc.

Mely időszakra tehető az új stílusú táncok kialakulása?

A rábaközi legények a verbunkot általában csoportosan, körben táncolták.

Ezt körverbunknak nevezük. Előfordult, hogy kötött, előre kitalált mozdulatsort táncoltak, de volt olyan is, amikor minden legény a kör formáját megtartva, szabadabban járhatta a verbunkot.

A rábaközi verbunkot általában a „hejlegények” irányították. Ezek a „hejlegények” nevüket onnan kapták, hogy tánc közben hangos kiáltással jelezték a többieknek, hogy a táncban valamilyen új dolog kezdődött.

A **verbunk** elnevezése német eredetű, a werben (toborozni) igéből származik. Ezt a zene-táncos mulatást gyakran katonák toborzására, úgynevezett verbuválásra is használták.

A katonák kevélykedő, magakellettő mozgása sehol sem volt ismeretlen a nép előtt. A toborzás sikeréért a tisztek kiválasztották a legjobb táncos katonákat, a falu legényeinek pedig csillogó aranyat és bort kínáltak. Amelyik báméskodó falusi férfi nem vigyázott, annak bizony csákót nyomtak a fejébe, és 6–8 évig ehette a császár kenyerét, azaz szolgált az uralkodó seregében.

*„Zengedez már a hegedű,
Kezdjük el tehát,
Üssük össze bokáinkat,
Pontban egyiránt.
Előbb jobbra, aztán balra
Hármat ugorjunk
De a nőtával egy húron
Pengjen sarkantyúnk”.*

(Czuczor Gergely
– Magyar tánc / 1828)

Dus. Szil, Sopron megye
(Gyűjtötte: K. Kovács László, 1948)

Figyeljétek meg a képeket, válasszátok ki a szavakat úgy, hogy igaz legyen a két kifejezés!

friss csárdás

lassú csárdás

A dus Rábaköz jellegzetes ugrósa, amit általában legények táncoltak. Régebben csoportosan, menettáncként használták a dust, újabban azonban táncolják férfi szólótáncként vagy csoportos mulatótáncként is. A szólóban táncolt dus jellemzője a magamutogatás, a virtuskodás. Fontos volt, hogy az előadott tánc más legyen, mint a többieké, ne hasonlítson senkiére.

A menettánc vonulásra is alkalmas tapsos, csapósó tánc lépésekből állt. A legénycéhek a búcsú alkalmával dusolva jutottak el egyik tánchelyről a másikra. Az együtt dusolás a legénybandák egységét, összetartozását is mutatta.

Csárdás. Szany, Sopron megye
(Gyűjtötte: Pesovár Ernő, 1974)

Lakodalmi páros tánc: friss csárdás. Kapuvár, Sopron m.
(Gyűjtötte: Gönyey (Ébner) Sándor, 1938)

Rábaközi friss csárdás

Figyeljétek meg a képeket, válasszátok ki a szavakat úgy, hogy igaz legyen a két kifejezés!

lassú	kiforgatása	lippentős
két	friss	csárdás
különbözik	páros	leggyorsabb
kar	nyitottabb	nyugati

Rábaközben – éppúgy, mint a nyugati táncdialektusban bárhol – a csárdásnak része van. A _____ és a _____ alapvetően egymástól. A lassú részben jobbra-balra haladó _____ lépéseket és _____ forgást táncolnak. A friss csárdás jellegzetessége a lányok forgást táncolnak. A friss csárdás jellegzetessége a lányok _____ és a _____ összekapaszkodás. A friss csárdás tempója Rábaközben az egyik _____. Ebből a táncrészből hiányzik a _____ dialektus többi részére jellemző _____ motívum.

Tanárokkal ellenőriztétek a feladatot! Ha a megoldás helyes, akkor megismertétek a csárdás jellemzőit!

A bálokban, mulatságokban a pillanatnyi vérmérséklet, a hangulat határozta meg a táncok alakulását. Ennek köszönhető Rábaköz és a teljes magyar nyelvterület különböző tánc típusainak sokszínűsége.

RÉGI STÍLUSÚ TÁNCOK

leánykörtáncok

fegyvertáncok,
eszközös pásztortáncok

régi férfitáncok, ugrós-legényes

régi párostáncok

ÚJ STÍLUSÚ TÁNCOK

verbunk

csárdás

A magyar tánc típusokat vagy azok rokonzváltozatait két nagy csoportba soroljuk

Egy tánc típusba tartoznak a közel azonos vagy hasonló elemeket, mozzanatokot tartalmazó táncok. A tánc típusok táncait a kísérő zenék hasonlósága is összeköti.

Írjátok le, milyen tánc típusokról tanultatok eddig!

A rábaközi dus zenei anyaga igen vegyes. A régi stílusú kísérő dallamok már háttérbe szorultak. Mégis találunk néhány jellegzetesen rábaközit, ilyen például a Szélről legeljetek... vagy a Házasodik a tücsök... kezdetű kanásztáncdallam. A német elemek, a határ közelsége miatt hamar beépültek Rábaköz zenei anyagába, mivel az induló, menetelő jellegű németes zenék tempóban megfeleltek a régi ugrós táncokhoz, a dushoz.

A modern dallamanyag szinte észrevétlenül épült be Rábaköz zenéjébe anélkül, hogy a tánc elkopott vagy megváltozott volna. A Radetzky-mars manapság a legkedveltebb és már réginek számító dallama a dusnak.

A kapuvári verbunk dallama verbunkosaink egyik legrégebbi formája. A Vitnyéden táncolt verbunkhoz azonban népies műdal vagy egyszerű, németes jellegű hangszeres zene tartozik. Kóny, Szil, Szany és Sobor elmaradhatatlan verbunkdallama az Ez a kislány, barna kislány... kezdetű népdal.

rezesbanda

A zenei anyag sokszínűségét mutatja a rezesbandák elterjedése is, amely a vidék korai polgárosodását mutatja. A rezesbanda a falusiak számára az óhajtott felemelkedést jelentette.

Az újfajta zenekar megjelenésével a rábaközi tánczene népies műdalokkal és németes indulózenékkal bővült.

A Sopronvármegye című újság 1926. május 9-i számából megtudhatjuk: „A nagylózi cigányzenekar félti a kenyerét.”

Ismerkedjünk meg a rezesbandával!

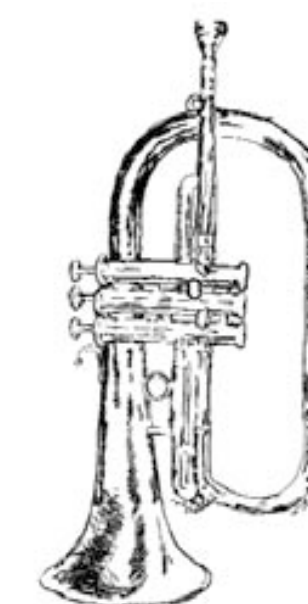
A banda általában 6–8 tagú, felnőtt férfiakból áll. A rezesbanda hangszer-összeállítása a következő: klarinét, szárnykürt, trombita, basszus-
szárnykürt, helikon, nagydob, rászerezelt cintányérral.

A rezesbanda zenészei sokszor nem „cigányzenészek”, akik a muzsikálással keresik a kenyerüket, hanem olyan parasztemberek, akik keresetük kiegészítése céljából mellékfoglalkozásként zenéltek. Ezeknek az alkalmi zenekaroknak azonban a cigányzenészek nem örültek.

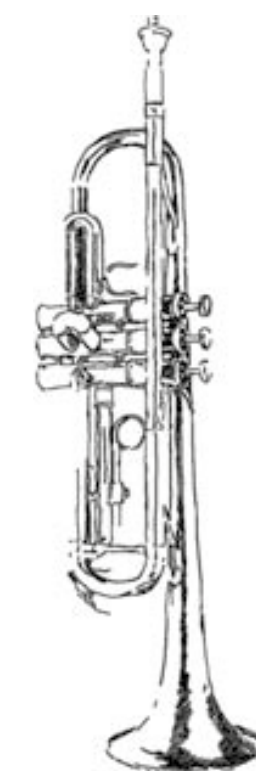
A felsoroltak közül előfordul, hogy különböző variációkban használták a fúvósokat, esetleg egyet-egy elhagytak vagy mással helyettesítették. A klarinétok, szárnykürtök és basszus-
kürtök a legtöbb esetben a dallamot játszottak. A trombita – a cigányzenekarhoz hasonlóan – jórészt egyetlen hangon kontrás kíséretet játszik. A helikon – a nagybögőhöz hasonlóan – két hangot váltogat, szerepe a kíséret erősítése. A nagydob és cintányér negyedenként vagy nyolcadonként azonos ritmusban szólal meg. Előadáskor a zenekart az egyik szárnykürtös, esetleg a klarinétos vezeti.

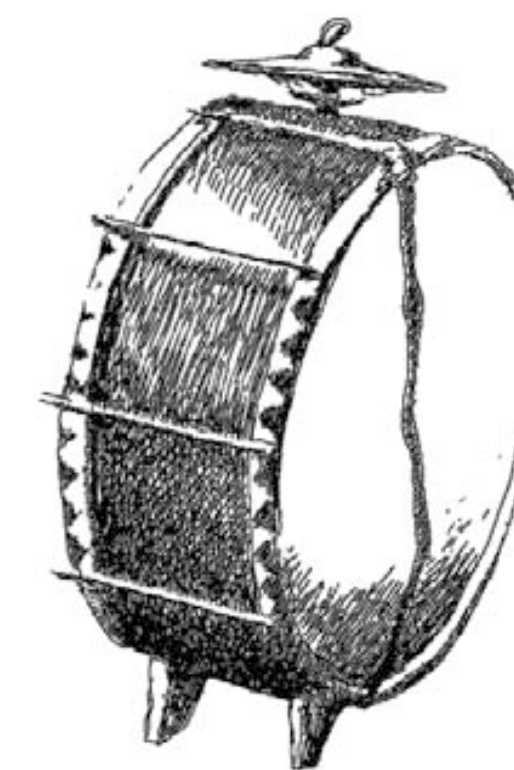
Klarinét

Szárnykürt

Trombita

Nagydob

A leányok ünnepi viseletének egyik jellegzetessége a 13-23 ágú fonatokból kerékbe rakott haj.

Alsóneműjük a keresztpánttal összevarrt pendely volt, felül ingvállas bokros inget vagy bubos réklit és vállkendőt hordtak, amelyhez bécsi eredetű színes anyagokból varrt, csipkével, pántlikával díszített szoknyát és kötényt viseltek. Általánosan ismert a derékpánt, amellyel a selyemkendőt vagy fehérhímzéses keszkenőt csinosan a derék köré szorították.

Telente csizmát hordtak, nyári ünnepeken harisnyát és színes, magas sarkú szattyáncipőt viseltek. A cipők orrát színes, pillangós szalagcsokrokkal díszítették. Rábaköz viseletének változatosságát mutatja, hogy egy asszonynak akár 32 alkalomra illő kendője, köténye is lehetett.

Magyar leányok
(Gyűjtötte: Kankovszky Ervin, 1930)

A földművelés és állattenyésztés mellett a 18. század eleje óta Rábaközben különféle kisiparok is kenyeret adtak az embereknek és szolgálták a lakosságot.

Sorra alakultak a céhek, szabók, takácsok, szűcsök... stb. A 19. századtól vándorkereskedők is vissza-visszatértek szebbnél szebb kelméikkel erre a vidékre. Ez tette lehetővé, hogy Rábaközben igen híres helyi viseletek alakuljanak ki.

A falusi emberek éppúgy kedvelték a szép ruhadarabokat, mint a mai emberek. Az akkori, igen szoros öltözködési szabályokon belül mindenki szeretett volna mégis egy kicsit kitűnni. Ennek a természetes emberi igénynek köszönhetjük, hogy a régi öltözetek akár egy falun belül is megszámlálhatatlan változatban alakultak ki.

A legények vászonféléből csak a mezei munkához használtak inget és gatyát. Régen, a 19. század végén az asszonyok feladata volt az ünnepi templomi gatyá kihímzése.

A gatyát az úgynevezett ellenzős magyar nadrág és a csizmanadrág váltotta fel. Híres a rábaközi puruc, azaz mellény, melyet akár 120 rőf zsinórral is díszíthettek.

Kapuvári jellegzetesség a kicsi, fekete báránybőr kucsma. A fekete posztóruhához (lásd a képen) már a mellényt „vágott nyakkal”, zsebfedősen készítették. A divattal a hosszabb kabát is a legényöltözlet részévé vált.

A fejrevalókra strucctollat, bokrétákat, szalagokat tűztek a legények, az idősebbek kalapjára már nem kerültek díszek.

*Besorozott legény. Győr vidéke
(Gyűjtötte: Glück József, 1921)*

A falusi emberek éppúgy kedvelték a szép ruhadarabokat, mint a mai emberek. Az akkori, igen szoros öltözködési szabályokon belül mindenki szeretett volna mégis egy kicsit kitűnni.

Ennek a természetes emberi igénynek köszönhetjük, hogy a régi öltözetek akár egy falun belül is megszámlálhatatlan változatban alakultak ki.

Rábaközi dus dallamok

Bojtár volt a nagyapám ...

1. Boj - tár volt a nagy - a - pám, boj - tár va - gyok én is
Csak a bot - ját hagy - ta rám, gaz - dag va - gyok még - is
Kis bá - rány - kám mel - lém fek - szik, szun - di - ká - lunk sok - szor es - tig
Jó es - tét kí - vá - - - nok

Elment Szent Péter Rómába ...

1. El - ment Szent Pé - ter Ró - má - ba bot - ját vet - te a vál - lá - ra
Bot - ja vé - gén esu - to - rá - ja jó ba - rát - ját meg - kí - nál - ja
Ej - haj, i - gyunk rá - ja úgy - is el - nyel a sír - szá - ja
Ott lesz fá - radt tes - tünk cse - nes ta - nyá - ja

2. Ki a szőlőt megkapálja,
jó bor van a poharába
Ki a szőlőt nem kapálja
folyik is érte a nyála
Ejhaj, igyunk rája, úgyis elnyel a sír szája
Ott lesz fáradt testünk csöndes tanyája

3. Ki a borát meg nem issza,
nem lesz annak mennybe jussa
Ki a borát mind megissza,
Szent Péter lesz szószólója
Ejhaj, igyunk rája, úgyis elnyel a sír szája
Ott lesz fáradt testünk csöndes tanyája

Sej, a szanyi híd alatt ...

1. Sej, a sza - nyi híd a - latt, híd a - latt
Há - rom kis - lány roz - ma - rin - got a - rat
Én le - szek a roz - ma - ring sze - dő - je
Bar - na kis - lány i - gaz sze - re - tő - je

2. Ezt a kislányt ne vedd el, ne vedd el
Nem győződ meg selyem keszkenővel
Ha nem győződ selyem keszkenővel
Majd meggyőződ rudazó kötéllel
3. Hej, te kislány, ne dizzegj, ne duzzogj
Hogy tenéked szerető nem jutott
Várakozzál jövő éjszakára
Megjő még a tied bizonyára

Szélről legeljetek ...

Szél - ről le - gel - je - tek, fá - nak ne men - je - tek
Mert, ha fá - nak ne - ki - men - tek, fe - je - te - ket be - ve - ri - tek
Szi - li kút, sza - nyi kút, szent - and - rá - si sob - ri kút

Töltsd teli pajtás poharad, poharad ...

1. Töltsd te - li paj - tás po - ha - rad, po - ha - rad
Míg ki nem á - zik a fo - gad, a fo - gad
Így jár a - ki min - dig bort i - szik
Míg a te - me - tő - be nem vi - szik

2. Eltemették az öreget, öreget
Melléje tették az üveget, üveget
Így jár aki mindig bort iszik
Míg a temetőbe nem viszik

Rábaközi verbunk dallamok

Ez a kislány, barna kislány, sej, haj, de kisírta a szemét

1. Ez a kis-lány, bar-na kis-lány, sej, haj, de ki-sír-ta a sze - mét
Si-rat-ja a si-rat-ja a sej, haj, ka-to-na sze - re - tő - jét
Bá - na - tá - ban rá - bo - rul - az asz - tal - ra
Ka - to - na ba - bá - ját, föl - di bol - dog - sá - gát si - rat - ja

Rábaközi lassú csárdás dallamok

Ne csicszerűssz, ne füttyörössz ...

Ne csi - cse - réssz, ne füt - työ - réssz,
Ne törd a ker - tün - kön a rést!
Ú - gyis hja - ba tö - rőd a rést
Mert az e - nyém so - ha nem lész.

2. Mindig kértelek a jóra
Ne menj a csárdaajtóba
Mert az néked nem jön jóra
Vasat vernek a lábadra

3. Mondta anyám, házasíts meg
De azt mondtad, hogy ráérek
Elvették a szeretőmet
Hej, szeressen a fene többet

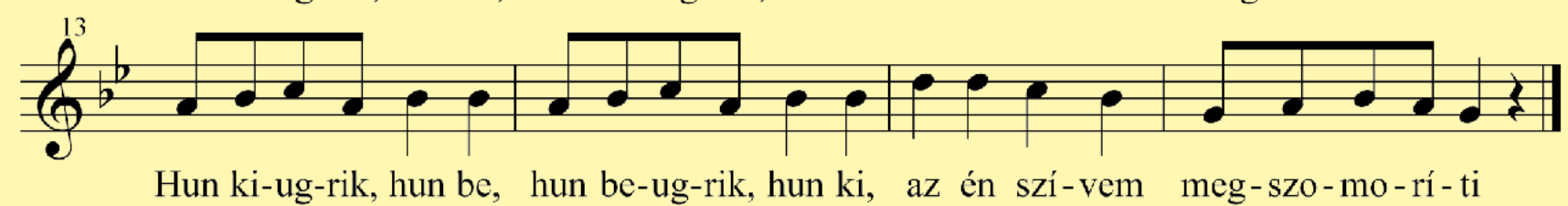
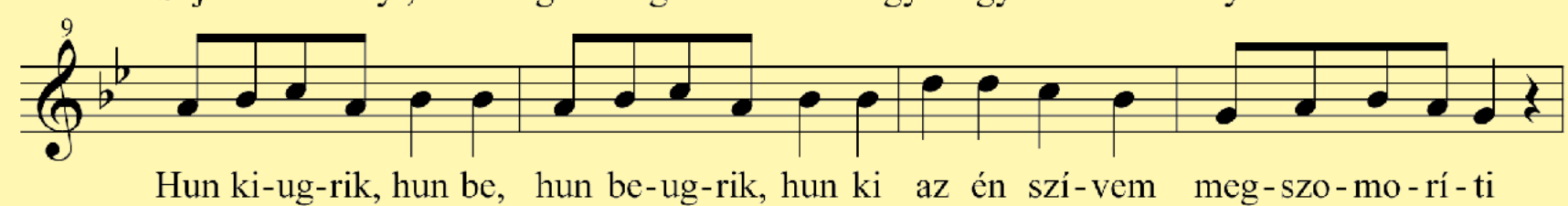
Kapuvári, de vasútállomáson ...

Ka - pu - vá - ri, de vas - út - ál - lo - má - son
Áll két gő - zös, sej, a ti - ze - dik vá - gá - nyon
Az e - gyik - nek, jaj, de füs - töl a ké - mé - nye
A - zon visz - nek a musz - ka ha - tár - szél - re

2. A szeretőm karjai, karjai
Nem akarnak hajlani, levelet írni
Meg kell annak hajlani, levelet írni
Ha meg akar ölelni, csókolni

Rábaközi friss csárdás dallamok

Sej, a szanyi, de Ignác gödribe ...

2. A csizmámon, de nincsen kéreg, de mert lerágta a patkányféreg
A csizmámon, de nincsen kéreg, de mert lerágta a patkányféreg
De én tetetek, de én tetetek, csizmadialegényt szeretek
De én tetetek, de én tetetek, csizmadialegényt szeretek